

Andreas Wacke

Gedenkrede für Peter Blaho

slowakisch und deutsch*

I. Slowakisch

1. „Náš život trvá sedemdesiat rokov, a ak je dlhý, tak osemdesiat rokov, a ak bol znamenitý, tak bol naplnený úsilím a prácou“. Tak znie známy verš z deväťdesiateho žalmu Starého testamentu. Svojich osemdesiatych narodením sa Peter Blaho žiaľ nedožil. Napriek jeho, šťastie prorokujúcemu priezvisku nebol jeho zdravotný stav v posledných mesiacoch života dobrý. Námahy a práce (v latinských Vulgata 89,10 *labor et dolor*) sa nestránil až do vysokého veku.

Vstupom do obvyklého dôchodkového veku si Blaho mohol užívať svoj zaslúžený odpočinok (*otium cum dignitate*, dôstojný odpočinok). Ale nie: Dlhšie než jedno desaťročie slúžil naďalej svojej univerzite ako akademický učiteľ, osobitne ako dekan a dokonca ako rektor. Vedeckú prácu popri tom nezanedbával. Jeho život je pôsobivým príkladom obetavého plnenia povinností.

Od nemeckého ríšskeho kancelára Otta von Bismarcka pochádza výrok: *Patriae in serviendo consumor* (V službe vlasti sa moríme); som požíraný službou pre moju vlasť – rovnako ako horiaca svieca. Obmenene mohol Peter Blaho o sebe povedať: *Universitati et scientiae in serviendo consumor*. (V službe univerzity a vede sa moríme). Týmto ustavičným úsilím a neúnavnou námahou je *studere, laborare, contendere* und *operam dare* (usilovať sa, pracovať, namáhať sa, tvoriť). Vhodne preto vydavatelia ako názov Pocty, venovanej k sedemdesiatym piatym narodením, zvolili názov *Perpetua voluntas* (ustavičná vôľa).

2. *Crescunt anni, decrescunt vires*. S pribúdajúcim vekom ubúdajú sily. To však platí iba pre telesné sily. Duševné schopnosti môžu s rokmi ešte stále pribúdať. Jeden starý muž požiadal neskoroklasického rímskeho právnika Pompónia o radu v špeciálnej právnej otázke. Na záver doplnil: „Som plný žiadostivosti po poznaní a považujem to za najlepší životný princíp, až do môjho sedemdesiateho ôsmeho roku, pamätajúc na mienku onoho muža, ktorý mal (po grécky) povedať: Aj keď už jednou nohou stojím v hrobe, ešte stále sa chcem učiť“ (Dig. 40,5,20), človek sa učí celý život. Tak sa aj emeritovaný profesor práva môže ešte vo veku osemdesiatich rokov učiť po slovensky. A najlepšou metódou, ako sa naučiť cudziu reč, je pokúsiť sa v tejto reči viesť prednášku. Treba iba intenzívne cvičiť.

Podľa rímskeho ponímania by sme, Blaho a ja, už dávno patrili k *seniores* (starejší). *Senectus*, vysoký vek, stavajú antické authority na roveň chorobe, dokonca nevyliciteľnej (*insanabilis morbus*, nevyliciteľná choroba), aj rímski právnici. Pretože už neexistuje žiadne naspäť; ochabovanie telesných síl nezastaviteľne postupuje. Sophokles pomenoval starobu ako spojenie všetkého zla. A Cato napísal vo svojom známom traktáte *De senectute*: „Na starobu, ktorú chcú všetci dosiahnuť, sa všetci sťažujú, keď ju dosiahnu“. Kvôli ubúdajúcim telesným

* Auf Slowakisch vorgetragen in der Gedenkveranstaltung für Peter Blaho im festlichen Sitzungssaal der Juristischen Fakultät der Universität Trnava am 25. Oktober 2018. Für die Übersetzung danke ich herzlich der Nachfolgerin auf seinem Lehrstuhl Veronika Kleňova. Die nötigsten Fußnoten enthält nur die nachfolgende deutsche Fassung.

silám sa rímskym starcom prepáčilo aj to, ak sa kvôli zábave venovali hazardným hrám, pretože vojenskej služby či športových výkonov už neboli schopní“.

Napriek tomu požívali starí ľudia v rímskej spoločnosti vždy najvyššiu vážnosť. *Semper in civitate nostra senectus venerabilis fuit* (V našej obci bola staroba vždy uctievaná), poznamenal Callistratus D. 50,6,6(5)pr. Vysoký vek neobmedzoval ani spôsobilosť k právnym úkonom medzi živými ani k úkonom pre prípad smrti. Naproti tomu musel podľa Saského zrkadla skoncipovaného okolo roku tisícdeväťsto (1230) po Kristovi poručiť pred zriadením testamentu ešte v plnej zbroji bez cudzej pomoci dokázať vyliezť na koňa a cváľať okolo svojich pozemkov. Rímski právnici mentálne zdravie od pretrvávajúcej telesnej sily neodvodzovali. Usporiadanie rímskej spoločnosti možno dokonca označiť za gerocentrické. Lebo *patria potestas* (otcovská moc) trvala tak dlho, kým otec žil; úplne nezankla ani s dospelosťou jeho detí. A dobré mravy starých boli vzorovými *exempla* (príklady) pre výchovu mládeže.

3. Smútok z bolestivej straty veľkého akademika a cteného priateľa Petra Blaha sa mieša s radosťou z toho, že sa v jeho žiačke Veronike Kleňovej našla kongeniálna nástupkyňa. Kontinuita katedry sa tým zdá byť zaistená; spomenutá horiaca svieca je odovzdaná ďalej. Je to šťastná náhoda, tak ako aj sám Blaho nasledoval svojho učiteľa Karla Rebra. Lebo ďalšie trvanie právnohistorickej katedry závisí od osoby dôstojného nástupcu, a hľadanie vhodného kandidáta je v malej krajine o to zložitejšie. Profesor pre rímske právo musí totiž byť nielen dobrým právníkom a presvedčivým docentom, disponovať musí aj osobitnými filologickými a historickými vedomosťami a schopnosťami. Kleňová je vynikajúca vedkyňa, jej doterajšie práce sú veľmi sľubné. Komplikované súkromnoprávne otázky popisuje s precíznosťou a suverénosťou, ktoré možno len obdivovať. S jej znamenitými jazykovými znalosťami a na základe jej viacročného pôsobenia na jednej z univerzít v Rakúsku, je Kleňová aj výborným sprostredkovateľom medzi krajinami. Spoločné skúmanie rímskoprávných prameňov vedie k mnohým šťastným osobným stretnutiam. Bez rímskeho práva by som Petra Blaha nikdy nebol spoznal.

4. Pre výchovu vzdelaných právníkov je výučba rímskeho práva nevyhnutná. Aby sme dokázali vidieť viac, musíme sa pozrieť aj späť do minulosti. Právni romanisti majú prehľad o období viac než dvetisíc rokov. Ten, kto nevie, čo sa stalo pred jeho narodením, ten zostane neustále naivným ako malé dieťa, povedal Cicero: *Nescire, quid ante quam natus sis, acciderit, id est semper esse puerum* (*De oratore* 34). Právnici bez dejín môžu byť nebezpeční, pretože sú ľahko zväbitelní revolucionármi a diktátormi (zneužívateľmi, či už ako prívrženci alebo podporovatelia). Dlhotrivajúca tradícia latinských právnych parémii zaručuje naopak legitimitu právnych princípov. Sú nadnárodné a preto sú používané aj Európskym súdnym dvorom. Spomeniem iba: *Audiat et altera pars, In dubio pro reo, Venire contra factum proprium nemini licet, Turpitudinem suam allegans nemo auditur*, – a tak ďalej.

5. Záverom sa v úctivej spomienke klaniam pred priateľom Petrom Blahom, ktorému vďačím za vyznamenanie jedným Dr. *honoris causa* udeleným jeho Alma Mater, a prajem jeho nástupkyňi Veronike Kleňovej do jej budúcnosti zo srdca veľa šťastia a úspechu.

Ďakujem pekne za Vašu pozornosť.

II. Deutsch

1. „Unser Leben währet siebzig Jahre, und wenn’s hoch kommt, so sind’s achtzig Jahre, und wenn’s köstlich gewesen ist, so ist es Mühe und Arbeit gewesen.“ So lautet ein bekannter Vers aus dem 90. Psalm des Alten Testaments. Seinen 80. Geburtstag konnte Peter Blaho leider nicht mehr erleben. Trotz seines Glück verheißenden Familiennamens¹ war es um seine Gesundheit in den letzten Monaten seines Lebens nicht gut bestellt. Mühe und Arbeit (in der lateinischen Vulgata 89,10 *labor et dolor*) hat er aber bis ins hohe Alter hinein nicht gescheut.

Seit dem Eintritt ins normale Rentenalter hätte Blaho seinen verdienten Ruhestand in *otium cum dignitate* genießen können. Aber nein: Länger als ein Jahrzehnt diente er weiterhin seiner Universität als akademischer Lehrer, insbesondere als Dekan und sogar als Rektor. Wissenschaftliche Veröffentlichungen vernachlässigte er daneben nicht. Sein Leben ist ein eindrucksvolles Exempel aufopferungsvoller Pflichterfüllung.

Vom deutschen Reichskanzler Otto von Bismarck ist der Spruch überliefert: *Patriae in serviendo consumor*; im Dienst für mein Vaterland verzehre ich mich – ähnlich einer brennenden Kerze.² Abgewandelt konnte Peter Blaho von sich sagen: *Universitati et scientiae in serviendo consumor*. Dieses unablässige Streben und unverdrossene sich Bemühen ist ein lebenslanges *studere, laborare, contendere* und *operam dare*. Passend wählten darum die Herausgeber der ihm zum 75. Geburtstag gewidmeten Festschrift den Generaltitel *Perpetua voluntas*.

2. *Crescunt anni, decrescunt vires*. Mit zunehmenden Alter schwinden die Kräfte. Dies gilt aber nur für die Körperkräfte. Die geistigen Fähigkeiten können mit den Jahren noch zunehmen. Den hochklassischen römischen Juristen Pomponius bat ein alter Mann in einer speziellen Rechtsfrage um Auskunft. Am Schluss fügte er hinzu: „Ich bin voller Lernbegierde und hielt dies für den besten Lebensgrundsatz bis in mein achtundsiebzigstes Jahr, der Meinung jenes Mannes eingedenk, der (auf Griechisch) gesagt haben soll: Auch wenn ich mit einem Fuße im Grabe stehe, will ich noch lernen“ (Dig. 40,5,20).³ So kann auch ein emeritierter Rechtsprofessor noch mit achtzig Jahren Slowakisch lernen. Und die beste Methode um eine Fremdsprache zu erlernen ist der Versuch, in ihr einen Vortrag zu halten. Man muss nur intensiv üben.

Nach römischer Auffassung gehörten Blaho wie ich selber längst zu den *seniores*. Die *senectus*, das Greisenalter, stellten antike Autoritäten einer Krankheit gleich, sogar einer unheilbaren (*insanabilis morbus*), auch die römischen Juristen. Denn es gibt kein Zurück; das Nachlassen der Körperkräfte schreitet unaufhaltsam fort. Sophokles bezeichnete das Greisentum als die Vereinigung sämtlicher Übel. Und Cato schrieb in seinem bekannten Traktat *De senectute*: „Das Greisenalter, das alle erreichen wollen, klagen alle an, wenn sie es

¹ *Blaho* slowakisch das Wohl, Glück; *blahoželat'* beglückwünschen. Im Deutschen ist ‚Glück‘ als Familienname nicht selten. Christian Friedrich Glück (1755-1831) verfasste ein vielbändiges Pandektenlehrbuch. In Erlagen ist nach ihm eine Straße benannt.

² Georg BÜCHMANN, *Geflügelte Worte* (31. Aufl. 1964) S. 701.

³ Lit. bei Danilo DALLA, *Ricerche di diritto delle persone* (Torino 1995) 70 f., weitere bei Emanuele STOLFI, *Studi sui libri ad edictum di Pomponio I* (2002) 245 f. Fn. 1; ältere bei OTTO/ SCHILLING/ SINTENIS in der deutschen Übersetzung zu der Stelle.

erreichten.“ Wegen ihrer schwindenden Körperkräfte verzieh man es römischen Greisen auch, wenn sie sich der Unterhaltung wegen zuweilen dem Glücksspiel hingaben, da sie zum Militärdienst oder zu sportlichen Leistungen nicht mehr taugten.⁴

Trotzdem genossen alte Menschen in der römischen Gesellschaft stets das höchste Ansehen. *Semper in civitate nostra senectus venerabilis fuit*, bemerkte Callistratus D. 50,6,6(5)pr.⁵ Hohes Lebensalter beschränkte weder die Fähigkeit zu Geschäften unter Lebenden⁶ noch zu Verfügungen von Todes wegen.⁷ Nach dem um 1230 n. Chr. verfassten Sachsenspiegel musste man hingegen vor der Testamentserrichtung noch in voller Rüstung ohne fremde Hilfe ein Pferd besteigen und um sein Besitztum herumreiten können (Landrecht I 52,2). Diesen Schluss von der fortbestehenden Körperkraft auf die mentale Gesundheit zogen römische Juristen nicht. Die römische Gesellschaftsordnung kann man sogar eine gerontozentrische nennen.⁸ Denn die *patria potestas* währte so lange, wie der Vater lebte; sie erlosch durchaus nicht mit der Mündigkeit seiner Kinder. Und die guten Sitten der Alten waren beispielgebende *exempla* für die Erziehung der Jugend.

3. Die Trauer um den schmerzlichen Verlust des großen Akademikers und verehrten Freundes Peter Blaho mischt sich mit der Freude darüber, dass sich in seiner Schülerin Veronika Kleňová eine kongeniale Nachfolgerin fand. Die Kontinuität des Lehrstuhls scheint dadurch gesichert; die erwähnte brennende Kerze wird weitergereicht. Das ist ein Glücksfall, so wie Blaho selber seinem Lehre Karel Rebro nachfolgte. Denn der Fortbestand eines rechtshistorischen Lehrstuhls hängt ab von der Person eines würdigen Nachfolgers, und die Suche nach geeigneten Kandidaten ist in einem kleineren Land umso schwieriger. Ein Professor für römisches Recht muss nämlich nicht nur ein guter Jurist und überzeugender Dozent sein, sondern zudem über spezielle philologische und historische Kenntnisse und Fähigkeiten verfügen. Kleňová ist eine hervorragende Forscherin, ihre bisherigen Leistungen stimmen sehr hoffnungsfroh. Komplizierte Privatrechtsfragen beschreibt sie mit einer Präzision und Souveränität, die man nur bewundern kann. Mit ihren glänzenden Sprachkenntnissen und aufgrund ihrer mehrjährigen Tätigkeit an einer Universität in Österreich ist Kleňová auch eine ausgezeichnete Vermittlerin zwischen den Nationen. Die gemeinsame Erforschung von römischen Rechtsquellen schafft viele beglückende persönliche Begegnungen. Ohne römisches Recht hätte ich Peter Blaho nie kennen gelernt.

4. Für die Ausbildung gebildeter Juristen ist die Lehre römischen Rechts unverzichtbar. Um mehr zu sehen, muss man auch in die Vergangenheit zurückschauen. Römischrechtler überblicken einen Zeitraum von über zweitausend Jahren. Wer jedoch nicht weiß, was vor der eigenen Geburt geschah, der bleibt stets so naiv wie ein Kind, sagte Cicero: *Nescire, quid ante*

⁴ Sueton, Augustus 71. WACKE, Spiel und Wette (insbesondere Sportwetten) in der Entwicklung des europäischen Zivilrechts, Zeitschrift für europäisches Privatrecht [ZEuP] 2015, 87-104 (89 f.).

⁵ DALLA (Fn. 3) 69.

⁶ *Senectus ad donationem faciendam sola non est impedimento*. „Hohes Alter allein ist für die Vornahme einer Schenkung kein Hinderungsgrund.“ Diokletian C. 8.53,16 (anno 293). Wer Vermögensgegenstände ohne Gegenleistung weggeben kann, kann onerose Geschäfte erst recht abschließen.

⁷ *Senium quidem aetatis vel aegritudinem corporis sinceritatem mentis tenentibus testamenti factionem certum est non auferre*. „Hohes Lebensalter oder körperliche Gebrechen berauben Personen von klarem Verstande gewiss nicht der Fähigkeit zur Testamentserrichtung.“ Ebenfalls Diokletian C. 6,22,3pr. (anno 294).

⁸ So DALLA 65 f.

quam natus sis, acciderit, id est semper esse puerum (De oratore 34). Geschichtslose Juristen können gefährlich werden, denn von Revolutionären und Diktatoren sind sie leichter verführbar (als Mitläufer oder gar Unterstützer zu missbrauchen). Langdauernde Tradition lateinischer Rechtsparömien verbürgen demgegenüber den Gerechtigkeitsgehalt juristischer Prinzipien. Sie sind supranational, werden darum auch vom Europäischen Gerichtshof verwendet. Ich erwähne nur: *Audiat et altera pars, In dubio pro reo, Venire contra factum proprium nemini licet, Turpitudinem suam allegans nemo auditur.*

5. Abschließend verneige ich mich in ehrendem Gedenken vor dem Freunde Peter Blaho, dem ich die Auszeichnung mit einem Dr. *honoris causa* durch Ihre Alma Mater zu verdanken habe, und wünsche seiner Nachfolgerin Veronika Kleňová für ihre Zukunft von Herzen viel Glück und Erfolg.